

УДК 339.72

Цыганова Н. В.

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри банківської справи ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана", Київ, Україна, n_tsyganova@ukr.net

ЗАКОНОМІРНОСТІ ТРАНСКОРДОННОГО РУХУ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ

Літ. 3

Nadiia Tsyganova

Ph. D. (Economics), Associate Professor, SHEE "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman", Kyiv, Ukraine, n_tsyganova@ukr.net

REGULARITIES OF CROSS-BORDER MOVEMENT OF BANKING CAPITAL

JEL classification: G17, G21, G28.

Цыганова Н. В.

кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры банковского дела ГВУЗ "Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана", Киев, Украина

ЗАКОНОМЕРНОСТИ ТРАНСГРАНИЧНОГО ДВИЖЕНИЯ БАНКОВСКОГО КАПИТАЛА

Сучасний економічний розвиток нерозривно пов'язаний з міжнародним поділом праці, транскордонним рухом товарів, капіталів, робочої сили. Його ознакою стає формування масштабних фінансових потоків між країнами, які поступово перетворюються на головний чинник глобальних та національних економічних трансформацій. Прискорення процесів консолідації банківського капіталу, зміна ролі й функцій банків у інвестиційній сфері, інновації в технологіях та розрахунках, що спрощують рух інвестиційних потоків, несуть у собі як потужний потенціал прискорення розвитку, так і великі фінансові ризики та загрози. Зростає чутливість національних економік до кризових явищ світового масштабу, знижується ефективність монетарного регулювання на національному рівні. У країнах із високим рівнем доларизації економіки це впливає на кон'юнктуру валютного ринку. Тому постає питання, якою мірою необхідно стимулювати процеси інтернаціоналізації у фінансовій сфері, про темпи нарощування транскордонного руху капіталів та необхідні регулятивні заходи в цій сфері.

У науковій літературі останніх років доволі ґрунтовно досліджуються тенденції функціонування фінансових ринків в умовах глобалізації, інвестиційної діяльності банків, консолідації їх й інших установ, проблеми формування банківського капіталу і забезпечення його достатності та ін. Однак не набули адекватного відображення зміни, спричинені інтернаціоналізацією банківської діяльності та глобалізацією фінансових ринків у функціонуванні цього капіталу, сутність, основні форми, економічні межі його транскордон-

© Цыганова Н. В., 2018

ного руху, основні тенденції, закономірності та наслідки, зокрема у валютній сфері.

Поглиблення міжнародного поділу праці веде до розмивання меж національних економік та формування світової економічної системи. Ці процеси супроводжуються інтернаціоналізацією банківської діяльності та глобалізацією фінансових ринків. Поодинокі випадки міжнародних банківських інвестицій змінюються транскордонним рухом банківського капіталу, що стабільно зростає. Причому відбувається не лише переливання власного капіталу банків, а й міжнародний рух позичкового капіталу, зосередженого у банківській сфері.

Емпіричні дослідження руху капіталу на міжнародних ринках доводять, що в основі цих процесів перебувають загальноринкові закономірності, які спричиняють рух капіталу взагалі: прагнення до підвищення ефективності діяльності, тобто рух на ринки з вищою ціною позичкового капіталу та з наявністю вільних ринкових ніш. Завдяки винятковій ролі банків як основних фінансових посередників великою мірою рух капіталу на фінансових ринках набуває форми руху саме банківського капіталу. Банки при цьому виконують функцію не лише акумулювання та перерозподілу фінансових ресурсів, а і їх трансформації, тобто зміни кількісних та якісних параметрів грошових потоків, зокрема валютних. Основу міжгалузевого та внутрішньогалузевого руху банківського капіталу становлять закономірності вирівнювання норми прибутку й закони конкуренції. Процеси інтернаціоналізації та поширення конкуренції за національні межі ведуть до формування механізмів переливання капіталів на світовому ринку, в інституційній моделі яких виняткову роль відіграють саме банки. Також транскордонний рух банківського капіталу ґрунтується на закономірностях нерівномірності розвитку окремих економічних суб'єктів, галузей, країн, регіонів. Цей рух, на нашу думку, є переміщенням частини ресурсів, зосереджених у банківській галузі, з однієї країни до іншої [1, с. 161].

До головних передумов, що спричиняють транскордонний рух банківського капіталу, слід віднести прагнення до розширення ринкового сегмента; збереження клієнтів, котрі розширюють діяльність за межі країни; диверсифікації діяльності (у тому числі регіональної) та забезпечення стабільності; уникнення обмежень національного законодавства щодо окремих видів банківської діяльності; доступу до дешевих ресурсів або можливості ефективного розміщення наявної ресурсної бази; оптимізації податкових платежів, уникнення політичних ризиків тощо.

Щодо пріоритетних напрямів транскордонного руху банківського капіталу, то слід відзначити інтенсивніший вплив капіталу з розвинутих ринків до ринків, що розвиваються (хоча й спостерігається зустрічний потік ресурсів). Це пояснюється двома чинниками – нормою прибутку та інтенсивністю конкуренції, які є взаємопов'язаними. Існує закономірність: прискорення економічного розвитку країни сприяє інтенсифікації транскордонного руху банківського капіталу. Її доводять спостереження за цими процесами у пост-соціалістичних країнах та країнах Південно-Східної Азії. Рух банківського капіталу відбувається в контексті загальних закономірностей розвитку, тісно

пов'язаний із рухом промислового, торгового капіталів і є складовою економічних процесів. Тому суперництво США, Європи, Японії та країн Азії втілюється у процесах переміщення банківського капіталу.

Основу процесів транскордонного руху капіталу становить також утворення глобальних фінансових ринків і необхідність фінансового посередництва на них. Забезпечити безперервний рух грошей на світовому ринку і потреби транснаціонального капіталу в різноманітних фінансових послугах такого рівня здатні лише міжнародні банки як інтернаціональні фінансові посередники. Утворення ринку євровалют значно посилило процеси транснаціоналізації капіталу та розвитку таких банків.

Є дві основні форми транскордонного руху банківського капіталу: прямих інвестицій у вигляді створення нових банків на зарубіжних ринках, відкриття зарубіжних підрозділів чи придбання пакетів акцій іноземних банків (тобто, злиттів і поглинань, M&A), або у вигляді міжнародних кредитно-розрахункових та валютних операцій. Створення дочірніх банків на зарубіжних ринках є доволі ризикованим, тому більшість банків іде шляхом придбання готового банківського бізнесу чи відкриття зарубіжних підрозділів. Згідно з Принципами контролю за діяльністю банків з іноземною участю Базельського комітету, банки, котрі діють на міжнародному ринку, можуть мати інтереси в таких формах іноземної банківської участі: представництво, філія, дочірня компанія, агентство, спільне підприємство або консорціум [2].

Транскордонний рух банківського капіталу, що часто набуває форми міжнародної банківської консолідації у вигляді M&A чи інших форм об'єднань, стимулює поглиблення міжнародного поділу праці, прискорює інтеграційні процеси, забезпечує перерозподіл позичкових капіталів між країнами та регіонами, посилює конкуренцію на мегарівні й створює передумови до формування наддержавних органів фінансового контролю та регулювання. Міжнародна банківська консолідація спричиняє появу мегабанків і так званих міжнародних фінансових супермаркетів, що допомагає повнішому задоволенню потреб споживачів у високоякісних послугах за світовими стандартами, посилює довіру до банків, сприяє ефективному розміщенню й використанню заощаджень домогосподарств. Однак прихід таких банків у економіку невеликих країн створює загрозу їхньому суверенітету, економічній і політичній незалежності.

Оскільки транскордонний рух капіталу на фінансових ринках має форму фінансових активів, номінованих у валютах розвинутих країн, це створює ряд додаткових ризиків для країн із високим рівнем доларизації економіки (як можна було спостерігати у кризових умовах в Україні). Така ситуація істотно впливає на кон'юнктуру валютного ринку та вартість активів, номінованих у іноземній валюті. Значний портфель депозитів та кредитів у іноземній валюті суттєво погіршив стан вітчизняної банківської системи. Зміна валютного курсу стала одним із чинників критичної недокапіталізації банків.

Масштаби консолідації банківських капіталів свідчать про те, що найбільші банки в розвинутих країнах досягли межі в реалізації стратегії зростання на національних ринках. Об'єднання лідерів стають дедалі проблематичнішими через труднощі з отриманням дозволу від антимонопольних органів.

Тому банківський капітал перетинає національні межі й починає рух у глобальному просторі. Ринки, що розвиваються, є надзвичайно привабливими з позицій прибутковості та можливості зростання бізнесу. До основних факторів, котрі визначають спосіб входження банку на ринок країни, належать ступінь розвитку фінансової системи та банківського сектору, а також нормативно-правова база регулювання фінансової сфери. Практика показує, що експансія іноземного капіталу здебільшого відбувалася у період недосконалого захищення прав кредиторів. На рішення банків про вихід за національні межі впливають також різниця у темпах економічного зростання країни, що приймає, та країни базування і близькість їх географічного розташування [3]. Крім прямого об'єднання банків також розвиваються інші форми експансії, зокрема співробітництва на засадах взаємного володіння акціями через їхній обмін.

Швидке нарощування присутності іноземного капіталу в банківському секторі України є однією з найактуальніших проблем, що зумовлює появу суперечливих публікацій з цього приводу. У докризовий період кількість банків з іноземним капіталом доволі швидко збільшувалася. На вітчизняний ринок прийшли великі європейські та російські банки. Під час кризових 2008–2010 рр. спостерігався масовий вихід європейських банків, нішу яких зайняв російський банківський капітал. Протягом останніх років кількість банків з іноземним капіталом стабілізувалася, їхня частка у банківській системі перевищила 40 % [1]. Тому слушними здаються висловлювання щодо економічної безпеки держави та перспектив вітчизняних банків у конкуренції з іноземними.

Головним каналом проникнення іноземного капіталу є придбання контрольних пакетів акцій вітчизняних банків. Іноземних інвесторів приваблює відносно висока прибутковість українського банківського бізнесу. Рух іноземного капіталу у вигляді придбання банківського бізнесу (M&A) спричиняє прискорений розвиток іншої форми – міжнародного банківського кредиту. Проте інтенсифікація грошових потоків за цим каналом у передкризовий період та її наслідки, що проявилися під час світової фінансової кризи, демонструють низку суттєвих загроз, які він формує. Фактично негативні наслідки використання цього каналу не усунуті дотепер.

Отже, транскордонний рух банківського капіталу відбувається на основі загальноекономічних закономірностей переливання капіталів у результаті дії законів конкуренції, ефективності, нерівномірності економічного розвитку в глобальній економіці. Глобалізація у банківській сфері та на фінансових ринках породжує багато складних проблем і суперечностей. Регуляторні заходи держави щодо інтеграції іноземного капіталу в банківську систему України мають будуватися з урахуванням проблем, з якими вже стикнулася не лише світова, а й вітчизняна практика регулювання іноземних інвестицій, з урахуванням їхнього впливу на стан системи загалом і валютного ринку зокрема. Регулювання міжнародних банківських операцій та інвестицій має бути виваженим, узгоджуватися з економічними пріоритетами і міжнародними зобов'язаннями нашої країни.

Список використаних джерел

1. Огляд банківського сектору / Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=69340988>
2. Циганова Н. В. Концентрація та централізація капіталу в банківській сфері. Київ : КНЕУ, 2014. 254, [2] с.
3. Зимовець В. Тенденції і наслідки експансії західного фінансового капіталу у Східній Європі. *Економіка України*. 2006. № 2. С. 74–83.

References

1. National Bank of Ukraine. (2018, May). *Ohlyad bankivs'koho sektoru* [Overview of the banking sector]. Retrieved from <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=69340988> [in Ukrainian].
2. Cyhanova, N. V. (2014). *Koncentraciya ta centralizaciya kapitalu v bankivs'kij sferi* [Concentration and centralization of capital in the banking sector]. Ky'yiv: KNEU [in Ukrainian].
3. Zy'movec', V. (2006). Tendenciyi i naslidky' ekspansiyi zakhidnoho finansovoho kapitalu u Skhidnij Yevropi [Trends and implications of the expansion of Western financial capital in Eastern Europe]. *Ekonomika Ukrayiny'* [Economy of Ukraine], 2, 74–83 [in Ukrainian].